

Dorota Barwińska

JÓZEFA KLIMCZYKA MYŚL W ZAKRESIE KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO I POPULARYZACJI KULTURY TECHNICZNEJ

„[...] Posianie wiedzy i zdolności do jej repetycji, w całości lub fragmentami, nie jest tym samym, co umiejętność wykorzystywania jej do rozwiązywania problemów [...]”¹.

Autor tych słów, Józef Klimczyk (1906–1990), urodzony w Pomianowej k. Brzeska, uczeń Państwowego Pedagogium w Krakowie, nauczyciel z szesnastoletnim stażem w różnych szkołach powszechnych (w Katowicach, Borze Biskupim i Bolesławie k. Olkusza oraz w Skale k. Ojcowa), a także w Liceum Pedagogicznym w Bochni. W swojej karierze zawodowej pełnił również funkcje referenta kultury i sztuki w Starostwie Państwowym w Wałbrzychu (1945–1946), zajmował stanowisko wizytatora szkół zawodowych w Dyrekcji Okręgowej Szkolnictwa Zawodowego (1949), był dyrektorem ZSZ Nr 2 w Krakowie (1951–1953) oraz kierownikiem Sekcji w Okręgowym Ośrodku Metodycznym Szkolnictwa Zawodowego (1953–1959). Od roku 1959 aż do 1973 był pracownikiem Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pozostawił po sobie spory dorobek naukowy, wśród którego na szczególną uwagę i przypomnienie zasługują trzy prace.

Na początku swej twórczości Józef Klimczyk dużo miejsca poświęcił różnym formom kształcenia zawodowego młodzieży, wskazując przy tym na ważność poznawczą zarówno podstaw teoretycznych pracy zawodowej, jak i nauczania praktycznego. Zastanawiając się nad kształceniem zawodowym i jego związkami z praktyką, podjął się badania problematyki mającej odpowiedzieć na pytanie, czy tradycyjnie ustalone zasady nauczania tak samo odnoszą się do przedmiotów ogólnokształcących i zawodowych i czy są one wystarczające w nauczaniu przedmiotów zawodowych².

Wychodząc od analizy pojęcia ‘zasady nauczania’, autor rozważa wnioski dotyczące faktu realizacji zasad dydaktycznych w zakresie kształcenia zawodowego. Pojawiają się tutaj dwie kwestie, które należy potraktować w sposób odrębny. Z jednej strony jest to zagadnienie praktycznego przygotowania do wykonywania zawodu, z drugiej –

¹ J. Klimczyk, *Kształcenie wyobraźni konstrukcyjnej młodzieży szkół zawodowych*, PWSZ, Warszawa 1963.

² J. Klimczyk, R. Czekałowski, *Problemy realizacji zasad nauczania w procesie kształcenia zawodowego* [w:] Wprowadzenie do teorii nauczania, red. Z. Mysłakowski, Książka i Wiedza, Warszawa 1961.

sprawa nauczania teoretycznych przedmiotów zawodowych. Ze względu na odmienną organizację procesu i stosowanych metod pracy, oba kierunki przygotowania zawodowego przebiegają odrębnymi drogami.

Realizacja zasad nauczania w praktycznej nauce zawodu pociąga za sobą ważny postulat dydaktyczny, związany z zasadą kształcenia w procesie produkcji. Chodzi tutaj o to, aby uczący się nabywali umiejętności zawodowych na przedmiotach, które dzięki właściwej obróbce staną się potem przedmiotami użytkowymi.

W praktycznej nauce zawodu powinno się również traktować proces dydaktyczny jako nadrzędny, natomiast technologiczny jako uzupełniający i wspomagający. Ważne jest także, aby produkcja była nie tylko celem procesu technicznego, lecz aby czynności i operacje występujące w tym procesie stanowiły materiał ćwiczeniowy, ułatwiający uczącym się nabywanie umiejętności zawodowych.

Józef Klimczyk, podejmując rozważania, dotyczące problemu realizacji zasad nauczania, próbuje znaleźć odpowiedzi na pytania, czy zasada kształcenia w procesie produkcji jest charakterystyczną zasadą nauczania, mającą zastosowanie tylko w praktycznej nauce zawodu oraz czy pięć zasad nauczania przyjętych w dydaktyce obowiązuje jednocześnie w praktycznej nauce zawodu, i jeżeli się tak dzieje, to jaka jest specyfika ich zastosowania?

Rozważania prowadzą do konkluzji ukazującej nam zasadę kształcenia w procesie produkcji, nie jako szczególną formę powszechnie uznawanych w dydaktyce zasad, ale jako specyficzną odmianę zasady więzi teorii z praktyką.

Z analizy zasad nauczania w praktycznym kształceniu wynika natomiast zasada prymatu sprawności nad wiadomościami. Odnosi się to przede wszystkim do zasadniczych szkół zawodowych, które mają wyszkolić i dostarczyć wykwalifikowanych pracowników fizycznych, wyposażonych w podstawowe pojęcia i wiedzę teoretyczną ściśle związaną z określoną specjalnością.

Kolejna pozycja książkowa opracowana przez Józefa Klimczyka prezentuje zagadnienie równie ważne i cenne dla kształcenia zawodowego. Jest nim kwestia wyobraźni przestrzennej i konstrukcyjnej uczniów, która jest niezbędna w wielu rodzajach pracy zawodowej³. Publikacja ta – to praca pionierska, zapoczątkowująca dopiero badania nad tymi zagadnieniami, stanowiąca równocześnie podstawę do podjęcia dalszych, pogłębionych analiz.

W pracy autor przedstawił szeroki ogłód zagadnienia, analizując je zarówno od strony teoretycznej, jak i praktycznej.

„[...] Strona teoretyczna wyraziła się w próbach ustalenia, czym jest wyobraźnia konstrukcyjna, oraz w próbach rozpoznania sposobów działania przy jej pomocy wyobraźni. Strona praktyczna pracy wyraża się we wnioskach, które mogą stanowić podstawę dla propozycji metodycznych w dziedzinie nauczania rysunku technicznego. Hipoteza robocza, przyjmująca, że praca wyobraźniowa jest myśleniem praktycznym opartym na materiale spostrzeżeniowym, jest myśleniem konkretno-obrazowym [...]”⁴.

Podejmując badania, mające pomóc w lepszym rozumieniu złożonego zagadnienia wyobraźni konstrukcyjnej, autor przeprowadził liczne wywiady z nauczycielami zawodu oraz racjonalizatorami technologii produkcyjnej w warsztatach i ustalił, iż wyobraź-

³ J. Klimczyk, *Kształcenie wyobraźni konstrukcyjnej...*, dz.cyt.

⁴ Tamże, s. 3.

nia konstrukcyjna ma trojaką strukturę. Składa się ona z wyobrażeń przestrzennych, statycznych i kinetycznych. Wskazał na fakt, iż metody kształcenia wyobraźni konstrukcyjnej młodzieży szkół zawodowych rzutują na sposób realizacji zasad nauczania.

Analizując związek wyobraźni ze spostrzeżeniami, autor zauważył, iż młodzież nie jest zdolna do wykonywania operacji wyobrażeniowych bez tła spostrzeżeniowego, a sprawności manualne w procesie kształcenia zawodowego opierają się na spostrzeżeniach i wyobrażeniach motorycznych. W czasie badań dostrzegł również fakt uciekania od myślenia pojęciowego, spowodowany brakiem nawyku pracy wyobraźni i trudnościami w operowaniu elementami wyobrażeniowymi.

Patrząc z kolei na rolę wiedzy w odniesieniu do pracy wyobraźni, widać, iż

„[...] funkcja hamowania wyobraźni nie wypływa z samego faktu posiadania wiedzy teoretycznej, lecz z przyzwyczajenia posługiwania się tą wiedzą w sposób produktywny [...]”⁵.

W wyniku przeprowadzonych badań Józef Klimczyk wyróżnił charakterystyczne cechy wyobraźni konstrukcyjnej oraz ukazał wzajemne zależności między wyobraźnią konstrukcyjną a spostrzeganiem, procesem myślenia i wiedzą techniczną, a także wysunął postulaty dotyczące zasad i kierunków rozwoju wyobraźni konstrukcyjnej.

Zagadnienie wyobraźni związane jest także z ogólnie pojętą kulturą techniczną. Tej problematyce poświęcił autor kolejną ze swoich prac, zatytułowaną *Kultura techniczna w życiu codziennym*⁶.

Kultura techniczna rozumiana jest tutaj jako stosunek do obiektywnego dorobku techniki, zwłaszcza jako racjonalny, umiejętny oraz społecznie użyteczny stosunek człowieka do tego dorobku. Godny podkreślenia wydaje się fakt, iż wiedza i umiejętności wystarczające do podjęcia działalności technicznej nie stanowią podstawy do zachowań w dziedzinie techniki zgodnej z założeniami kultury technicznej.

Upowszechnianie środków technicznych w życiu codziennym pociąga za sobą także wiele ujemnych skutków. Ich różnorodność powoduje bowiem wielość zainteresowań i potrzeb, co prowadzi z kolei do pewnej dezorganizacji i powierzchowności różnych dziedzin życia. Zauważalne jest to również w życiu codziennym, gdzie spłykanie prowadzi do pewnego prymitywizmu kulturalnego i wykształcenia biernych postaw kulturalnych.

Józef Klimczyk podjął analizę związku techniki wykorzystywanej w życiu codziennym i kultury. Stwierdził, że kultura techniczna wywiera wpływ na rozwój stosunków społecznych oraz na kształtowanie się osobowości. Współczesna technika bowiem nie tylko jest sposobem umożliwiającym zaspokojenie potrzeb oraz powodującym wzrost wydajności pracy – wraz z rozwojem techniki powstają także nowe obyczaje, poglądy i postawy.

Pojawiające się natomiast coraz częściej dążenia mające na celu zastąpienie twórczości ludzkiej pracą maszyn stają się przyczyną lekceważenia pracy twórczej i tym samym prowadzą do biernego i konsumpcyjnego nastawienia do dóbr kultury.

Ważny aspekt kultury technicznej jest związany z jej popularyzacją, którą autor uważa za sprawę publiczną. Przedstawia on przegląd instytucjonalnych form upowszechniania wiedzy technicznej, zwracając szczególną uwagę na kształcenie politech-

⁵ Tamże, s. 101.

⁶ J. Klimczyk, *Kultura techniczna w życiu codziennym*, Wyd. Związkowe CRZZ, Warszawa 1965.

niczne, kursy ogólnotechniczne oraz wystawy organizowane przez instytucje naukowo-techniczne.

W swej pracy autor podkreśla także ważność samodzielnego zdobywania wiedzy i umiejętności technicznych, prezentując równocześnie zasady pracy samokształceniowej.

Józef Klimczyk starał się również zwrócić uwagę na znaczenie zagadnień techniki i związanego z nią kształcenia. Zgodnie z tym jedną ze swoich książek poświęcił problematyce wynalazczości i ruchowi racjonalizatorskiemu, prezentując ogólną teoretyczną charakterystykę tej problematyki, ukazując jej stan w kilku badanych zakładach.

Analizie badawczej poddał projekty racjonalizatorskie zawierające werbalny i techniczny wniosek oraz autorską samoocenę i na tej podstawie dokonał analizy jakościowej pracy wynalazczej. Na podstawie tego materiału ustalił mechanizmy działań innowacyjnych, wyróżniając jednocześnie zjawiska typowe w tej dziedzinie, oraz sformułował wnioski dotyczące kształcenia postaw wynalazczych.

Ukazując analizę koncepcji pomysłów i projektów racjonalizatorskich oraz rolę układu pracy w procesie kształcenia racjonalizatorów, autor zaakcentował dobór treści i metod w ich kształceniu, zwracając uwagę na kształcenie myślenia heurystycznego, doświadczenia i umiejętności manipulacyjnych.

Przygotowanie do pracy na rzecz postępu to – zdaniem Józefa Klimczyka – nie tylko dydaktyczny proces kształcenia pomysłowości, ale także proces wychowawczy, zmierzający do zmian motywacyjnych i charakterologicznych. Należałoby zlikwidować stereotypowe przyzwyczajenia i niechęć do rozwijania inicjatywy, gdyż stanowią one powszechnie występujące hamulce wprowadzania innowacji.

Natomiast kształcenie do postępu technicznego, to

„[...] wyrabianie umiejętności przystosowywania się do zmiennych w procesie rozwoju warunków, to także wyrabianie umiejętności kierowania tymi zmianami [...]”⁸.

Przeglądając się działalności naukowej Józefa Klimczyka, nie sposób nie zauważyć, iż zagadnienia kształcenia zawodowego znajdowały się w punkcie jego zainteresowań i stanowiły ważny wyznacznik czynionych przez niego badań. Przedstawiana przez niego działalność techniczna ukazywana jest nie jako działalność wyizolowana i odewana od zjawisk społecznych, a wprost przeciwnie – stanowi ściśle z nimi powiązaną całość.

Bibliografia prac Józefa Klimczyka

Zasady utrwalania wiadomości, „Praca Szkolna” 1938, nr 7/8.

Rola nauk pedagogicznych w procesie kształcenia zawodowego, „Szkoła Zawodowa” 1959, nr 12.

Węzłowe problemy kształcenia politechnicznego, „Biuletyn” (Organ Zarządu Okręgowego ZNP) 1960, nr 2.

⁷ J. Klimczyk, *Kształcenie racjonalizatorów*, WSiP, Wrocław 1974.

⁸ Tamże, s. 166.

Problemy realizacji zasad nauczania w kształceniu zawodowym (wspólnie z R. Czekajowskim) [w:] *Wprowadzenie do teorii nauczania*, red. Z. Mysłakowski, Książka i Wiedza, Warszawa 1961.

Problemy pedagogiki pracy, „Oświata Dorosłych” 1963, nr 9.

Zarys psychologii pracy – Biegeisen-Żelazowskiego, „Oświata Dorosłych” 1965, nr 2.

Sprawozdanie z badań metod nauczania odrębnego rysunku zawodowego w ZSZ [w:] *Kształcenie zawodowe – problemy, przegląd badań*, red. T. Nowacki, Warszawa 1968.

Uwagi o wychowaniu młodzieży w szkołach zawodowych [w:] *Materiały z sesji naukowych w Krakowie, cz. II. Zagadnienia wychowawcze*, Kraków 1968.

Kształcenie wyobraźni konstrukcyjnej młodzieży szkół zawodowych, PWSZ, Warszawa 1963.

Kultura techniczna w życiu codziennym, Wyd. Związkowe CRZZ, Warszawa 1965.

Kształcenie racjonalizatorów, WSiP, Wrocław 1974.